SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHGA ASOSLANGAN TIL O'QITISH METODI

Abidova M.I.
Toshkent davlat tibbiyot universiteti katta o'qituvchisi
Abidova D.M.
TIPI o'qituvchisi, texnika fanlari falsafa doktori(PhD)
https://doi.org/10.5281/zenodo.18058021

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarini til o'qitish jarayoniga integratsiya qilishning nazariy asoslari va metodik yondashuvlari tahlil qilingan. AI yordamida o'quvchilarning talaffuz, grammatik, leksik va muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali metodlari ishlab chiqilgan. Shuningdek, AI asosida ishlab chiqilgan o'qitish platformalari (ChatGPT, Grammarly, Duolingo Max, Replika AI) misolida interaktiv ta'lim muhiti tahlil qilinadi. Maqola sun'iy intellektdan foydalanishning afzalliklari, cheklovlari va o'qituvchi rolidagi o'zgarishlarni ham yoritadi.

KALIT SO'ZLAR

sun'iy intellekt, til o'qitish metodi, lingvodidaktika, raqamli ta'lim, interaktiv muhit, AI-assistent.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются теоретические основы и методологические подходы к интеграции технологий искусственного интеллекта (ИИ) в преподавание иностранных языков. Разрабатываются эффективные методы на основе ИИ для развития произношения, грамматических, лексических и коммуникативных компетенций учащихся. В исследовании анализируются интерактивные среды обучения, созданные такими платформами на основе ИИ, как ChatGPT, Grammarly, Duolingo Max и Replika AI. Кроме того, в статье обсуждаются преимущества,

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

искусственный интеллект, методика обучения языкам, лингводидактика, цифровое обучение, интерактивность, ИИ-помощник.

ограничения и меняющаяся роль преподавателей в обучении с использованием ИИ.

ABSTRACT

This article explores the theoretical foundations and methodological approaches of integrating Artificial Intelligence (AI) technologies into language teaching. It develops effective AI-based methods for enhancing learners' pronunciation, grammar, lexical, and communicative competencies. The study analyzes interactive learning environments created by AI platforms such as ChatGPT, Grammarly, Duolingo Max, and Replika AI. Furthermore, the article discusses the benefits, limitations, and evolving roles of teachers in AI-assisted education.

KEY WORDS

artificial intelligence, language teaching method, linguodidactics, digital learning, interactivity, AI assistant.

KIRISH

So‘nggi yillarda ta’lim tizimida sun’iy intellekt texnologiyalarining kirib kelishi til o‘qitish paradigmasini tubdan o‘zgartirmoqda. An’anaviy metodlar o‘rnini asta-sekin individual, interaktiv va adaptiv o‘qitish yondashuvlari egallab bormoqda. AI texnologiyalari til o‘rganish jarayonida o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olgan holda mashg‘ulotlarni moslashtirish, xatolarni tahlil qilish, individual tavsiyalar berish va o‘rganish motivatsiyasini oshirish imkonini beradi.

Til o‘qitishda AI texnologiyalaridan foydalanish — bu faqat texnik vosita emas, balki yangi metodik paradigmadir. Chunki bu jarayon tilni o‘rganishni sun’iy intellekt bilan muloqot shakliga aylantiradi. Natijada o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi an’anaviy “axborot beruvchi–qabul qiluvchi” munosabat o‘rnini hamkorlikda o‘rganish modeli egallaydi.

AI asosidagi til o‘qitish konsepsiyasi lingvodidaktika, kognitiv psixologiya va informatika kesishmasida shakllanadi. Zamonaviy tadqiqotlarda (Zawacki-Richter, 2023; Wang & Chen, 2022) AI o‘qitish jarayonida quyidagi funksiyalarni bajarishi aniqlangan:

- Adaptiv o‘qitish: o‘quvchining bilim darajasiga mos kontent tanlaydi;
- Avtomatik tahlil: grammatik va leksik xatolarni aniqlaydi;
- Shaxsiylashtirish: o‘quvchining o‘rganish uslubini tahlil qilib individual tavsiya beradi;

- Muloqot modeli: chatbotlar orqali real kommunikativ muhit yaratadi.

Shuningdek, UNESCO (2024) hisobotida ta’kidlanishicha, AI asosidagi metodlar ta’limda differensial yondashuvni kuchaytirib, o‘qituvchining yukini kamaytiradi va o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Ushbu tadqiqotda sun’iy intellekt texnologiyalariga asoslangan til o‘qitish metodining nazariy va amaliy jihatlari o‘rganildi. Tadqiqotning metodik asosi interaktiv, adaptiv va motivatsion o‘qitish tamoyillariga tayangan. Asosiy maqsad — o‘quvchilarning til o‘rganish jarayonini avtomatlashtirilgan va individual tarzda boshqarish imkonini beruvchi metodni ishlab chiqishdir. Shu sababli tadqiqot jarayonida sun’iy intellekt asosida ishlovchi ta’lim vositalari, jumladan ChatGPT, Grammarly, Duolingo Max kabi platformalardan foydalanildi.

Metodologiya asosida uch bosqichli yondashuv ishlab chiqildi. Birinchi bosqichda AI platformalarining lingvodidaktik imkoniyatlari tahlil qilindi. Ularning talaffuzni aniqlash, grammatikani avtomatik tuzatish va lug‘at boyligini kengaytirish kabi funksiyalari sinovdan o‘tkazildi. Ikkinchi bosqichda tajriba-sinov ishlari amalga oshirilib, o‘quvchilar sun’iy intellekt bilan interaktiv mashg‘ulotlarga jalb qilindi. Bu jarayonda o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutq faoliyatlari, matn tahlil qilish ko‘nikmalari, shuningdek, muloqotga kirishish faolligi baholandi. Uchinchi bosqichda o‘qitish samaradorligi tahlil qilinib, an’anaviy metodlar bilan qiyosiy natijalar o‘rganildi.

Metodologik yondashuvning markazida interaktivlik, moslashuvchanlik, va feedback tamoyillari turadi. Interaktivlik o‘quvchi bilan sun’iy intellekt o‘rtasidagi ikki tomonlama muloqotni ta’minlasa, moslashuvchanlik texnologiyasi o‘quvchining javobiga qarab mashg‘ulot mazmunini avtomatik o‘zgartirish imkonini beradi. Feedback, ya’ni orqaga aloqa mexanizmi, o‘quvchining xatolarini aniqlab, ularni tuzatish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqadi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning darsdagi ishtirokini rag‘batlantirish uchun gamifikatsion elementlar – ball, badge, daraja va vaqtli topshiriqlar – qo‘llanildi.

Mazkur metodologiya o‘quvchilarga shunchaki axborot olish emas, balki AI bilan hamkorlikda fikrlash, javob topish va tahlil qilish imkonini yaratadi. Shu yo‘l bilan o‘quvchi nafaqat lingvistik, balki axborot-kommunikatsion kompetensiyalarni ham egallaydi. Tadqiqot yakunida o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash anketalari va AI platformalarining avtomatik natijalari tahlil qilinib, yangi metodning samaradorligi isbotlandi.

AI vositalari yordamida o‘tkazilgan mashg‘ulotlar quyidagi natijalarni berdi:

Kompetensiya turi	An’anaviy metod	AI asosidagi metod	O‘sish foizi
Talaffuz aniqligi	63%	85%	+22%
Grammatik to‘g‘rilik	70%	88%	+18%

Lug‘at boyligi	67%	90%	+23%
Muloqot faolligi	60%	89%	+29%

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, AI asosidagi metod nafaqat bilim sifatini, balki o‘quvchilarning darsdagi faollik darajasi, qiziqish va ishtirok motivatsiyasini ham oshirgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, sun’iy intellekt texnologiyalariga asoslangan o‘qitish metodi til o‘rganish jarayonida an’anaviy yondashuvlardan sezilarli darajada samaraliroqdir. Eng avvalo, bu metod o‘quvchi faoliyatini shaxsiylashtirish imkonini beradi. AI tizimi har bir o‘quvchining o‘zlashtirish tezligi, til darajasi va xatolar tahliliga qarab individual mashg‘ulotlar tuzadi. Natijada, ilg‘or o‘quvchilar uchun murakkab topshiriqlar, sust o‘zlashtiruvchilar uchun esa soddalashtirilgan mashqlar avtomatik ravishda tanlanadi.

Ikkinchi jihat shundaki, AI asosidagi metod real vaqt tahlil imkoniyatini yaratadi. Masalan, Grammarly yoki ChatGPT kabi tizimlar matn tahrirlanayotgan paytda xatolarni aniqlaydi, tahrir variantlarini taklif qiladi va grammatika qoidalarini izohlaydi. Bu esa o‘quvchining mustaqil fikrlashini kuchaytiradi va tilda xatolarga tayanib o‘rganish strategiyasini shakllantiradi. O‘qituvchi esa endilikda nazoratchi emas, balki sun’iy intellekt bilan o‘quvchi o‘rtasidagi o‘rganish jarayonini boshqaruvchi moderator sifatida faoliyat yuritadi.

Uchinchi muhim omil — multimodal o‘rganish muhitidir. AI vositalari yordamida matn, audio, video va interaktiv dialog bir butun o‘quv tajribasiga birlashtiriladi. Bunday format o‘quvchining nutq, eshitish va ko‘rish orqali o‘zlashtirish ko‘nikmalarini bir vaqtda rivojlantiradi. Shuningdek, o‘quvchilar uchun “AI bilan muloqot” o‘zi bir motivatsion omilga aylanadi: ular o‘z javoblarini sun’iy intellekt baholashini bilgan holda yanada diqqat bilan ishlashadi.

Biroq metodning ayrim cheklovlari ham mavjud. Avvalo, AI madaniy kontekstni to‘liq anglay olmasligi mumkin, bu esa tarjima yoki pragmatik muloqotda noaniqliklarga olib keladi. Shuningdek, avtomatik tizimlar ba’zan semantik jihatdan to‘g‘ri, ammo mantiqan noto‘g‘ri tavsiyalar berishi mumkin. Shu sababli, o‘qituvchining nazorati va pedagogik refleksiyasi bu metodda ham muhim o‘rin tutadi. AI o‘qituvchini almashtirmaydi — u o‘qituvchi faoliyatini kengaytiradi, vaqtni tejaydi va tahlil jarayonini avtomatlashtiradi.

Umuman olganda, AI asosidagi til o‘qitish metodi o‘qituvchi va texnologiya o‘rtasidagi yangi hamkorlik modelini yaratadi. Bu modelda o‘qituvchi strategik rahbar sifatida o‘quvchilarning o‘rganish jarayonini yo‘naltiradi, AI esa ularning har bir bosqichdagi natijasini qayd etuvchi, tahlil qiluvchi va shaxsiylashtiruvchi vosita rolini bajaradi. Natijada ta’lim jarayoni interaktiv, tahliliy va adaptiv xarakter kasb etadi.

Sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim jarayoniga jadal kirib kelishi o‘qitish metodikasini qayta ko‘rib chiqishni taqozo etmoqda. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, AI texnologiyalariga asoslangan o‘qitish jarayonida til o‘rganish mexanik yodlashdan interaktiv va analitik o‘zlashtirishga o‘tadi. Bunda o‘quvchi o‘z o‘rganish jarayonining passiv emas, balki faol ishtirokchisiga aylanadi.

Tadqiqotda taklif etilgan AI-Lingvo metodi nafaqat texnologik jihatdan, balki pedagogik-falsafiy asoslari jihatidan ham innovatsion ahamiyat kasb etadi. U o‘qituvchining o‘rnini sun’iy intellekt bilan almashtirmaydi, balki o‘qituvchining faoliyatini analitik, diagnostik va motivatsion jihatdan kuchaytiradi. Shunday qilib, o‘qituvchi nazorat va baholash jarayonida ko‘proq o‘quvchining kognitiv faoliyatini tahlil qilish, xatolarni tushuntirish va rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

AI-Lingvo metodi uchta asosiy tamoyilga tayanadi:

1. Shaxsga yo‘naltirilganlik – har bir o‘quvchining bilim darajasi, xatolik tahlili va o‘rganish tezligiga qarab avtomatik moslashuvni ta’minlaydi.

2. Adaptiv va gamifikatsion muhit – o‘rganish jarayonini motivatsion jihatdan qo‘llab-quvvatlaydi, o‘quvchini o‘z natijasiga nisbatan javobgarlikka undaydi.

3. Analitik monitoring – o‘qituvchi uchun real vaqtli ma’lumot tahlili, o‘quvchilar o‘zlashtirishi va rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Sun’iy intellekt asosida tashkil etilgan ta’lim muhiti o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, o‘z-o‘zini baholash va refleksiya ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu jarayonda o‘quvchi faqat tilni o‘rganmaydi, balki raqamli madaniyat va axborot savodxonligini ham o‘zlashtiradi. Til o‘qitish jarayonining bunday ko‘p komponentli shakli XXI asr kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Amaliy jihatdan, AI texnologiyalarining til o‘qitishga tatbiqi:

- talabalarning o‘zlashtirish darajasini 25–40% ga oshirish,
- xatoliklarni aniqlash va tuzatish vaqtini qisqartirish,
- motivatsiyani barqaror saqlash imkonini bergani kuzatildi.

Shuningdek, o‘qituvchilar tomonidan o‘tkazilgan so‘rov natijalariga ko‘ra, AI-Lingvo metodining afzalliklari quyidagilardan iborat:

- dars jarayonida vaqt tejash;
- o‘quvchining individual rivojlanishini kuzatish;
- o‘quvchilar bilan “dialogik” o‘zaro aloqani kuchaytirish;
- o‘qituvchi uchun diagnostik ma’lumotlarni tezkor olish.

Nazariy jihatdan, AI-Lingvo metodi pedagogik texnologiya, til o‘qitish metodikasi va sun’iy intellekt algoritmlarining kesishma nuqtasida joylashgan. Shu bois u zamonaviy ta’lim paradigmasida “aqlli o‘qitish” (smart learning) tizimlarining bir bo‘lagi sifatida qaraladi.

Kelgusida ushbu metodni yanada rivojlantirish uchun bir nechta ilmiy yo‘nalishlar istiqbolli hisoblanadi:

- AI asosida nutqni emotsional tahlil qilish tizimlarini joriy etish;
- multimodal o‘rganish muhitlarini yaratish (nutq, matn, vizual va audio tahlil integratsiyasi);
- AI-o‘qituvchi va inson-o‘qituvchi hamkorligiga asoslangan “hibrid metodik model” ni ishlab chiqish.

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan til o‘qitish metodlari — bu kelajak ta’limining markaziy yo‘nalishidir. Ular o‘quvchilarga moslashuvchan, shaxsiylashtirilgan, ijodiy va motivatsion ta’lim muhiti yaratadi. Shu jihatdan, AI-Lingvo metodi nafaqat o‘qitish samaradorligini oshiradi, balki ta’lim jarayonini insonparvar, innovatsion va ilmiy asoslangan tizimga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Alnajjar, K., & Lambiotte, R. (2022). *Artificial Intelligence in Language Learning: Trends and Challenges*. Journal of Educational Technology, 15(3), 45–59.
2. Bahadorfar, M. (2023). *AI-Powered Pedagogy in EFL Contexts*. TESOL International Journal, 18(2), 120–138.
3. Kim, Y., & Lee, S. (2021). *Adaptive Learning and AI Integration in Language Education*. Computers & Education, 174, 104–185.
4. Абидова Д. М. TRENDS IN CREATING SMART CITIES: Dilfuza Muratjanovna Abidova Leading Lecturer, Academic Lyceum of the Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал.-2021.-№. – 2021.
5. Абидова Д. М. Смарт-шаҳарлар учун смарт фуқаролар тайёрлаш тенденциялари //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. NUU Conference 1. – С. 51-53.
6. Abidova D. M. SMART-TA’LIM VA Web 2.0 TEXNOLOGIYALAR //Journal of Innovation, Creativity and Art. – 2023. – С. 1-4.
7. Abidova D. M. WHY DO WE NEED SMART PEOPLE? //Interdisciplinary Conference of Young Scholars in Social Sciences. – 2021. – С. 1-3.